

СОВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА ОДБРАНА

Издавач:

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОДБРАНА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Адреса на Редакцијата:

Министерство за одбрана

Списание „СОВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА ОДБРАНА“

ул. „Орце Николов“ 66 1000 Скопје

Телефони: 02 3128 276 и тел. факс 02 3113 527

Интернет адреса: WEB на Министерството за одбрана: www.morm.gov.mk

, публикации, СОВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА ОДБРАНА на
македонски и на англиски јазик

Списанието излегува два пати годишно.

СОВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА ОДБРАНА

ТЕОРЕТСКО СПИСАНИЕ НА МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ОДБРАНА НА РМ

ИЗДАВАЧКИ СОВЕТ

генерал-мајор *Насер СЕЈДИНИ*, **претседател**

проф. д-р *Трајан ГОЦЕВСКИ*

проф. д-р *Росе СМилЕСКИ*, *полковник*

д-р *Димче ПЕТРОВСКИ*, *бригаден генерал*

Мелаим АДЕМИ

Селвет БАРУТИ

доц. д-р *Методија ДОЈЧИНОВСКИ*, *полковник*

доц. д-р *Мухамед РАЦАЈ*, *полковник*

д-р *Жанет РИСТОСКА*

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

проф. д-р *Трајан ГОЦЕВСКИ*

проф. д-р *Росе СМилЕСКИ*, *полковник*

д-р *Жанет РИСТОСКА*

проф. д-р *Зоран НАЦЕВ*

доц. д-р *Драге ПЕТРЕСКИ*, *полковник*

доц. д-р *Методи ХАЦИЈАНЕВ*, *мајор*

Главен и одговорен уредник: проф. д-р *Трајан ГОЦЕВСКИ*

Заменик главен уредник: проф. д-р *Росе СМилЕСКИ*, *полковник*

Одговорен уредник од МО: д-р *Жанет РИСТОСКА*

Технички уредник: *Билјана ИВАНОВА*

Ликовно решение на корица: *Кочо ФИДАНОВСКИ*

Лектор: д-р *Жанет РИСТОСКА*

Печат: „СТЕДА ГРАФИКА“ – Скопје

Сите права се резервирани

Се забранува репродуцирање на публикацијата и нејзините делови, како и нивно трансформирање во разни медиуми: електронски, магнетни ленти, механичко фотокопирање, снимање и друго, без писмено одобрение на издавачот и авторите.

All rights reserved

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means: electronic, electrostatic, magnetic tape, mechanical photocopying, recording or otherwise, without permission in writing from the publisher and authors.

Според мислењето на Министерството за култура бр. 07-7144/2 од 27. 12. 1999 година, за списанието „СОВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА ОДБРАНА“ се плаќа повластена даночна стапка.

СОДРЖИНА

1

*Општо-теоретски, доктринарно-стратешки и други теми
од областа на одбраната*

Мухамет РАЦАЈ, Беким МАКСУТИ

**КЛАУЗЕВИЦ ВО СВЕТЛОСТА НА СОВРЕМЕНИТЕ ВОЕНОТЕОРИСКИ
МИСЛИ** 7

Оливер БАКРЕСКИ

СИСТЕМНА ПЛАНИРАЊЕ, ПРОГРАМИРАЊЕ И БУЏЕТИРАЊЕ 23

Андреј ИЛИЕВ, Александар ПЕТРОВСКИ, Драге ПЕТРЕСКИ

**КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА НА БЕЗБЕДНОСНАТА СОРАБОТКА
ВО ЕВРОПА И ВО ПАЦИФИК-АЗИЈА** 33

Жанет РИСТОСКА

**ТРЕТМАНОТ НА ТЕРОРИЗМОТ ВО РАМКИТЕ НА СОВРЕМЕНИТЕ
БЕЗБЕДНОСНИ СТРАТЕГИИ** 43

3

Евроатлантски интеграции

Билјана АВРАМОСКА, Игор ЃОРЕСКИ

**ЕВРОПСКАТА ИНТЕГРАЦИЈА МОСТ ЗА ЗЕМЈИТЕ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН
НА ПАТОТ КОН ЕВРОПА** 51

4

Техничко-технолошки достигнувања, вооружување и опрема

Славко АНГЕЛЕВСКИ, Зоран МИЛЕНКОВСКИ

ПРИМЕНА НА СИМУЛАЦИИ ВО ПРОЦЕСОТ НА ПЛАНИРАЊЕ И ПОДГОТОВКА НА ВОЕНИ ЕДИНИЦИ ЗА МИСИЈА 59

Елениор НИКОЛОВ, Драге ПЕТРЕСКИ, Даме ДИМИТРОВСКИ

КОМПЈУТЕРСКИ ДИЗАЈН НА КЛИПОВИ СО МАЛА ТЕЖИНА СО ПРИМЕНА НА АЛГОР – ФЕА СИСТЕМ 71

Југослав АЧКОСКИ, Методија ДОЈЧИНОВСКИ

САЈБЕР-КРИМИНАЛ И ЗАШТИТА НА ДИГИТАЛНИТЕ ПОДАТОЦИ ВО КОМПЈУТЕРСКИТЕ МРЕЖИ 77

6

Зриѓи и теми од областа на безбедноста, одбраната и заштитата

Тања МИЛОШЕВСКА

КОНЦЕПТОТ НА НАРКОТЕРОРИЗАМ 83

Кемо ЃОЗО, Виктор ЗЛАТКОВ, Катерина МИТКОВСКА-ТРЕНДОВА

МОДЕЛИ ЗА ДОНЕСУВАЊЕ ВОЕНИ ОДЛУКИ ВО АРМИ И ВО НАТО 93

Гоце АНАКИЕВСКИ

ДЕВЕТЕ СПЕЦИЈАЛНИ ПРЕПОРАКИ НА ФАТФ (FATF) ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА ФИНАНСИРАЊЕ НА ТЕРОРИЗМОТ – СОСТОЈБИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 109

7

Прикази на книги, стручни трудови и др. од областа на одбраната

Киро АТАНАСОВ

ОРГАНИЗАЦИЈА И МЕНАЏМЕНТ НА ПОДРАЧНИТЕ ЕДИНИЦИ ЗА ОДБРАНА (д-р Менде Солунчевски) 117

МОДЕЛИ ЗА ДОНЕСУВАЊЕ ВОЕНИ ОДЛУКИ ВО АРМ И ВО НАТО

Кемо ЃОЗО, Виктор ЗЛАТКОВ, Катерина МИТКОВСКА-ТРЕНДОВА
Воена академија „Генерал Михаило Апостолски” - Скопје

Апстракт: Секој човек, организација и општеството во целина, се принудени на секојдневно донесување одлуки, за да ги постигнат своите цели. Секоја одлука е промислен избор помеѓу повеќе алтернативи и таа секогаш и претходи на акцијата. Познавањето и развивањето методи и модели за донесување одлуки станува неопходност, затоа што практиката не дава доволно упатства за донесување одлуки од кои би произлегле акции со позитивен исход. Покрај запознавање со општата методологија за донесување одлуки, целта на трудот е да се обработат двата модели за донесување воени одлуки во АРМ и во НАТО. Притоа, е извршена кратка анализа на моделот за донесување на воени одлуки во АРМ и како заклучок се изнесени согледувања и предлози за негово понатмошно развивање и усовршување.

Клучни зборови: донесување одлука, решавање проблем, воена одлука, модел за донесување одлука, варијанти на дејство.

MILITARY DECISION MAKING MODELS IN ARM AND NATO

Abstract: Every man, organization and society as a whole are forced into daily decision making, to achieve their goals. Every decision is a reasoned choice among several alternatives and it always precedes action. Knowledge and developing methods and models for decision making becomes a necessity, because the practice does not provide sufficient guidance for making decisions that would result shares a positive outcome. Besides knowing the general methodology for making decisions, the purpose of this paper is to compare two models for making military decisions in ARM and NATO. Moreover, such a conclusion has been made observations about the differences between them and suggestions for overcoming them.

Key words: decision making, problem solving, military decision, decision making model, variants of action.

Вовед

Непрекинатиот процес на донесување одлуки е неопходен во секојдневното извршување на менаџерските функции како што се планирање, организирање или управување. Одлучувањето е промислен избор помеѓу повеќе алтернативи (варијанти) и секогаш и претходи на акцијата од кој било вид. Сите имаме слобода на избор, но никогаш нема да имаме слобода над последиците од тој избор. Затоа треба да се избира паметно. Оттука и неопходноста од познавање на методите за подготовка и донесување одлуки во прилог на побудување на позитивни и корисни акции. Големiot број достапни алтернативи и информации и наглите промени во околината на одлучување го прават донесувањето одлуки сè покомплицирано и потешко. Затоа пред да се донесе одлука, донесувачите на одлуки бараат поддршка од најразлични методологии, кои ќе помогнат во донесување одлуки со висок квалитет. Методите и моделите врз основа на кои се донесуваат одлуки зависат од повеќе фактори, меѓу кои и степенот на одговорност на донесувачот на одлуки. Различните дисциплини може да имаат помалку различни дефиниции за донесување одлуки, а има и варијации во користењето на терминологијата. Па дури и ако се споредуваат моделите, постојат варијации во дефинициите кај секој модел, било да се работи за различни или за исти области. Тоа е поради тоа што моделите се изведуваат, развиваат или инкорпорираат според потребите на проблематиката за којашто се наменети. Затоа понекогаш се појавува потреба од нивно споредување, усогласување и воспоставување релации помеѓу нивните елементи.

Општо за методологијата на донесување одлука

Ако воопшто се сака каков било успех во денешно време, еден модел за донесување одлука не само што е корисен, туку е и неопходен.

Постојат повеќе дефиниции за донесување одлука и ако се истражува може да се сретнат некои од овие:

- Процесот на селекција од неколку избори, производи или идеи и превемање акција.
- Избирање помеѓу алтернативни насоки на дејствување, користејќи когнитивни процеси—меморија, размислување, евалуација итн.
- Процесот на пресликување на најверојатните последици од одлуките, работа на важноста на индивидуалните фактори и избор на најдобрата насока на акција што треба да се преземе.
- Донесување одлука е проучувањето на идентификацијата и изборот на алтернативи, врз основа на вредностите и предностите на донесувачот на одлука, т.е., разгледување алтернативни избори.

Не само што се сака да се идентификуваат колку што е можно повеќе од овие алтернативи, но и да се избере онаа којашто има највисока веројатност за успех или ефективност и најдобро одговара на целите, посакувањата, вредностите итн.

Кога луѓето донесуваат одлуки, тие го користат целиот нивни систем, а не само нивните способности за мислење. Но, сепак се става поголем акцент на когнитивните аспекти на донесување одлуки. Затоа кај повеќето модели за донесување

одлуки акцентот е ставен на стратегиите за донесување најрационален, најлогичен и најпаметен избор.

Концептите и дефинициите во методологијата на донесување одлука се базираат врз клучните поими како што се информации, алтернативи, критериуми, цели, вредност, предности, квалитет на одлуката и прифаќање. Донесувањето одлука може да биде авторитарно или групно. Нивоата на донесување одлуки може да бидат стратешко, оперативно и тактичко.

Постоенето на многу модели за донесување одлука во денешно време значи дека дури мора да се донесе одлука и за тоа кој модел да се користи! Постојат рационални модели, интуитивни модели, рационално-итеративни модели, како и модели за донесување одлуки со 5, 6, 7, 8 па дури и 9 чекори. Меѓутоа, повеќето поминуваат низ секоја од основните етапи на донесување одлуки.

Некои од овие модели за донесување одлуки претпоставуваат дека донесувањето одлуки е исто со решавањето проблеми. Но описите и идеите во повеќето литературни извори јасно ги одвојуваат, сметајќи дека решавањето проблем е поголем процес кој започнува со идентификација на еден проблем, а завршува со евалуација на ефективноста на избраното решение, додека донесувањето одлука е подмножество од процесот на решавање проблем и се однесува само на процесот на идентификување алтернативни решенија и избор од нив.

Процесот на донесување одлука треба да ги содржи следните чекори:

1. Да се идентификува одлуката што треба да се донесе, заедно со целта (целите) коишто треба да ги постигне – да се одреди обемот и ограничувањата на одлуката.
2. Да се добијат неопходните информации (во изречените временски рамки и способноста да се обработат).
3. Да се развијат алтернативи: да се направи список на алтернативи, вклучувајќи го и изборот да не се прави ништо. Исто така, треба да се размисли не само за идентификување на расположливите алтернативи, туку и за креирање алтернативи коишто сè уште не постојат
4. Да се процени секоја алтернатива: ова е евалуација на вредноста на секоја алтернатива. Да се разгледа позитивното и негативното кај секоја алтернатива.
5. Да се процени(ат) ризикот(ците) за секоја алтернатива.
6. Да се донесе одлуката: да се применат сопствените приоритети и да се избере кој пат ќе се следи, било да вклучува една од алтернативите, повеќе од една алтернатива (повеќе одлуки) или одлука да не се избере ни една.
7. Да се имплементира одлуката.

Процесот на решавање проблем опфаќа и други чекори. Донесувањето одлуки е нелинеарен, рекурзивен процес. Тоа значи, во реалноста може да се случи кружење низ различните етапи или неколку етапи да се случуваат паралелно или да се преклопуваат. Повеќето одлуки се донесуваат со поместување напред и назад помеѓу изборот на критериуми (карактеристики коишто се сака да ги задоволи изборот) и

идентификаџиџа на алтернативи. Расположивите алтернативи влиџаат на критериумите коишто се применуваат на нив, а слично и критериумите коишто се утврдуваат влиџаат на алтернативите коишто ќе се разгледуваат.

Процес на донесување воена одлука (ПДВО) во АРМ

Процесот на донесување воена одлука (ПДВО) претставува единствен, утврден, проверен и потврден аналитички процес (Слика 1) и адаптациџа на општиот аналитички пристап за решавање проблеми¹. ПДВО е единственото средство кое стои на располагање и кое им помага на командантите и штабовите да ги предвидат и донесат решениџа за функционирање на раководената воена организациџа и начините на остварување на целите на неџзиното постоење и функционирање, односно да ги подготват, донесат и соопштат своите одлуки. Процесот на донесување воени одлуки, на командантите и нивните штабови им помага сестрано и сеопфатно да џа разгледаат ситуациџа на боџното поле и да донесат логични одлуки. Со одлуката командантот џа реализира своџа намера за извршување на задачата.

ПДВО усвоен во командите и единиците на Армиџа на Република Македониџа (АРМ) се состои од седум чекори или фази на планирање. Формалниот процес, начелно започнува со приемот на мисиџа и има за цел да се оформи и изработи план и соопшти наредба за извршување на мисиџа, а аналитичките аспекти на процесот на донесување воени одлуки продолжуваат на сите нивоа и во текот на операциите за извршување на мисиџа. Чекорите на ПДВО² се:

Чекор 1: Прием на мисиџа.

Чекор 2: Анализа на мисиџа.

Чекор 3: Развој на правците (алтернативи, вариџанти, текови) на деџство.

Чекор 4: Анализа на правците на деџство.

Чекор 5: Споредување на правците на деџство.

Чекор 6: Одобрување на правецот на деџство.

Чекор 7: Изработка на наредби и планови.

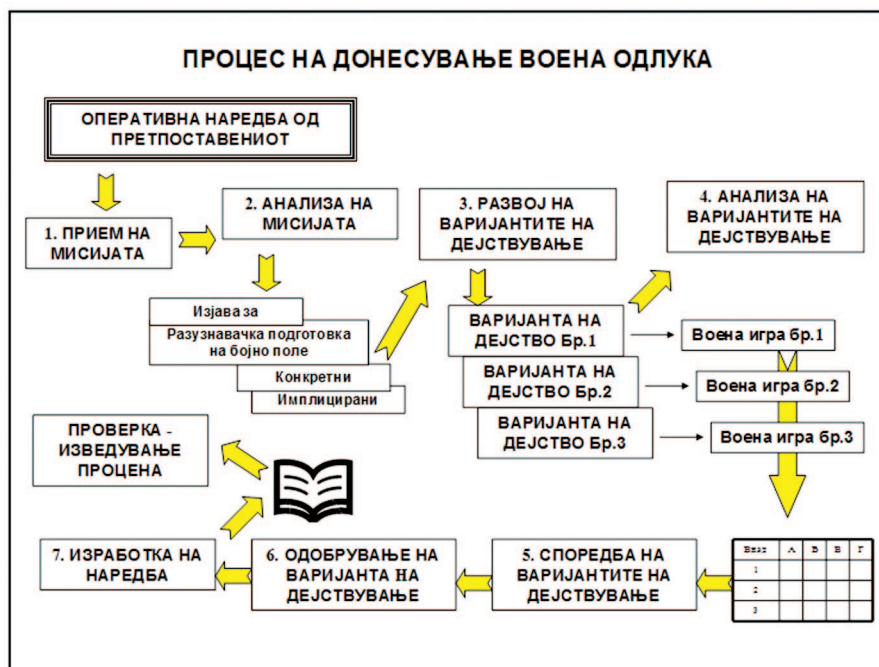
Секој чекор од процесот започнува со определени влезни информации и извори коишто произлегуваат од претходните чекори и свое излезно решение и содржина што го насочуваат и влиџаат на следниот чекор.

Кој ги реализира овие чекори? Едноставо истражувањата покажуваат дека групите ги решаваат проблемите многу подобро од поединците и побрзо ги препознаваат грешките и го отфрлаат неточното. Во воената организациџа тоа е организаџиска целина, команда, штаб коџа според своите законитости е определена

¹ Борко Николовски (2003). Воено раководење, организациџа на штабови и штабни операции, Воена академиџа, Скопје. стр. 375

² ГШ на АРМ (2007). Оперативен концепт на АРМ, Скопје, стр. 61,

со ориентираност на задачата и со критичен број на членови со знаења, способности кои меѓусебно се дополнуваат за успешност на екипата, каде што се определени доктрините потребни за секоја разгледувана ситуација (операција), а и тие кои треба да им се назначат на единиците.

СЛИКА 1: Процес на донесување воена одлука во АРМ³

Прием на мисијата

Овој чекор може да започне со прием на мисијата од претпоставената команда или заклучокот на командантот или штабот кој произлегува од тековната оперативна ситуација. Излезни информации од овој чекор се: почетните инструкции на командантот, известувањето до претпоставената команда и првата подготвителна или предупредувачка наредба⁴.

³ ГШ на АРМ (2008). Упатство за работа на команда на бригада во „Процес на донесување воена одлука“, стр.8

⁴ ГШ на АРМ (2008). Упатство за работа на команда на баталјон во „Процес на донесување воена одлука“, Скопје, стр.7-10

Анализа на мисијата

Анализата на мисијата е вториот чекор кој е од суштинско значење за ПДВО и се реализира низ стандардна процедура која ја сочинуваат 17 (седумнаесет) не секогаш последователни чекори, а резултира со формално брифирање на командантот од страна на штабот. Илузија е дека автоматизираното чекирање на овие пропишани чекори дава точност и исправност на анализата.

Анализата на мисијата овозможува да се започне со визуелизација на бојното поле. Резултатот од анализата на мисијата претставува дефинирање на јасна слика за својата моментална состојба во однос на непријателот и опкружувањето (средината), го предвидува посакуваниот краен исход, а потоа ја гради визија за редослед на активностите кои ќе ги доведат силите, раководената единица, од раководената единица од моменталната во крајна состојба.

Развој на варијантите (тек) на дејство

За успешно и навремено да се оствари мисијата во потрага по до волниот квалитет за меѓусебно доплнување на разбирање и размена мислите со кои максимално би се зголемила борбената моќ и би се заштитиле сопствените сили се започнува со развој на варијантите на дејство. Во текот на овој чекор треба да се развијат повеќе варијанти на дејствување, при што за секој тек на дејство треба да се предвидат и подготват образложенијата и скиците за поддршка за секоја развиена варијанта и крајниот исход со осврт на рамката на бојното поле. Скицата обезбедува и слика за аспектите на маневар за секоја варијанта. Образложението и скицата за секоја варијанта заедно даваат одговори на прашањата: кој (генеричка организација на задачите односно која единица треба тоа да го стори), што (тип на акцијата, задачи), каде (рамка на бојното поле, во кој сектор тоа треба да се случи), кога (временска рамка), како (начин и метод) и зошто (цел и намера на командантот)⁵.

Анализа на варијантите на дејство

Основната цел на анализата на варијантите на дејствување е преиспитување на ризикот на изборот и да се идентификува со која од нив ќе се изврши мисијата со минимални жртви, загуби во материјалните ресурси и со најмали оптоварувања на луѓето и напрегања на техниката, а при тоа силите да се доведат на најдобри позиции од каде што може да се задржи иницијативата за натамошните операции.

По завршувањето на анализата на варијантите на дејство следи нивно спроведување низ процесот на воена игра.

Воената игра претставува процес со дефинирани правила и чекори, со помош на кои се прави обид да се визуелизира текот на борбата. Низ реализирањето на овој

⁵ ГШ на АРМ (2008). Упатство за работа на команда на баталјон во „Процес на донесување воена одлука“, Скопје, стр. 29-34

процес се разгледуваат сопствените и пријателските можности, предности и слабости, непријателските средства и веројатни начини на употреба и карактеристиките на областа на операции. Тој цврсто се потпира на доктринарната основа, тактичкото обмислување (оценување) и искуството.

Воената игра е најчувствителната фаза во текот на анализата и споредбата на варијантите на дејство, и за неа треба да се одвои повеќе време. За време на воената игра, се преземаат варијантите на дејство, започнува да развива детален план и ги одредува предностите и слабостите (недостатоците) на секоја од нив. Воената игра ги тестира варијантите на дејство или ја подобрува развиената варијанта⁶.

Споредба на варијантите на дејство

Во потрага за делотворната одлука се бара и одреден степен на разлики на мислењата и конструктивен судир. Но да се избегнат алтернативни можности, нови потешкотии и барање нови информации во следниот чекор се реализира споредба на варијантите на дејство. Со споредбата потполно непристрасно се настојува да не се наведува избор на варијанта однапред туку да се дојде до најповолната варијанта. За таа цел се определува коефициент на тежина, се развиваат матриците за дејство и започнува споредување на развиените текови на дејство. За да се оствари овој процес, врз основа на инструкциите, во текот на воената игра се определуваат критериуми и тежината на секој од критериумите. Исто така, за секој од тековите на дејство се одредува по секој од критериумите каква е неговата позиција во однос на другите текови, а потоа се множат со коефициентот на тежина и се собира вкупниот број на индексни поени. Најдобра е онаа варијанта која има најмалку поени (односно најмногу најдобри коефициенти на тежина).

По извршеното споредување, со цел за избор на најповолната варијанта, а според планот за брифирање, се врши брифинг за одлука, се изнесува рedefинираната задача на единицата и по завршување на брифингот се предлага варијанта на дејство.

Одобрување на варијантите на дејство

На рамниште на сопствената одговорност во кои не смее да има цензури ниту пак поттикнување на дилеми, командантот ја избира онаа варијанта на дејство за која тој смета дека ќе биде најоптимална и има најголеми предности. Откако командантот ќе ја избере варијантата на дејство, тој може да ја подобри изјавата на својата намера со информациите од суштиско значење за него, за да ја поддржи избраната варијанта на дејство. Тогаш тој ја заокружува одлуката со јасна намера за употреба на силите (основна замисла за извршување) и издава инструкции за извршување (конкретни

⁶ ГШ на АРМ (2008). Упатство за работа на команда на бригада во „Процес на донесување воена одлука“, Скопје, стр.35-52

задачи за сџте кои учествуваџ во нејзината реализација, потчинетите и придодадените единици), приоритетите на активностите за борбена или борбено-сервисна поддршка, организација на командувањето и врски⁷.

Врз основа на одлуката на командантот веднаш се издава предупредувачка наредба со неопходните информации, врз основа на која потчинетите единици можат да ги подобрат своите планови.

Издавање наредби

Врз основа на одлуката на командантот и финалните инструкции, се комплетира планот и се подготвува наредбата, за да ја примени избраната варијанта на дејство со нејзино претворање во јасен и концизен концепт на операции, шема на маневар и потребната огнена поддршка. Наредбите и плановите ги обезбедуваат сите неопходни информации кои им се потребни на потчинетите за извршување на мисијата, но без ограничувањата кои не се важни, а кои би ја спречиле иницијативата на потчинетите. Концептот на операциите претставува јасна и концизна изјава на командантот за тоа каде, кога и како тој има намера да ја концентрира борбената моќ, за да ја изврши мисијата во согласност со намерата на својот претпоставен командант. Со тоа широко се наведуваат разгледувањата кои се неопходни за развој на шемата на маневар. Концептот на операциите ги содржи дејствата во рамките на организацијата на бојното поле, одредувањето на главниот напор, планот на командантот за поразување на непријателот и специфичните односи на командување и поддршка. Овие односи потоа се вклучуваат во организацијата на задачи и организацијата за борба во плановите и наредбите.

Процес на донесување воена одлука во НАТО

Според НАТО публикацијата „Водич за оперативно планирање“⁸, процесот на донесување воена одлука обезбедува максимална слобода на штабовите во процесот на планирање за развивање на идеи и концепти и е определен со терминот и функцијата на Процес на оперативно планирање (ПОП). ПОП опишува една логичка секвенца на когнитивни процеси и придружни постапки преземени од страна на офицерите и вработените да се анализира ситуацијата, да се идентификува мисијата на барања и да се одреди најдобриот метод за извршување на задачите и да се постигне саканата конечна состојба. ПОП исто така, вклучува идентификација на воените сили и способности кои се потребни за спроведување на операцијата и планирање на нивното распоредување и користење.

⁷ ГПШ на АРМ (2008). Упатство за работа на команда на бригада во „Процес на донесување воена одлука“, Скопје, стр. 57-58

⁸ Оригинален наслов на публикација: Guidelines for Operational Planning (GOP).

ПОП се состои од пет чекори или фази на планирање⁹:

- иницирање/иницијација;
- ориентација;
- развој на концепт;
- развој на план;
- анализа и ажурирање на планот.

Иницијација / Иницирање

Оваа акција само го започнува процесот на планирање, но не влијае на започнување на извршувањето на операцијата, кое останува во надлежност на политичките авторитети на НАТО. Заради иницирање на процесот на планирање на кое било ниво (стратешко, оперативно или тактичко) командантите ја користат Иницијалната директива (ИД) или издаваат Насоки за планирање (НзП). Во оваа фаза се врши активирање на здружената оперативна група за планирање (ЗОГП)¹⁰ и се изработува планот за работа. Во оваа фаза се врши идентификација на надворешните команди и меѓународни агенции со кои ќе биде потребна координација и соработка, како и собирање на планирачки информации и податоци за потенцијалното подрачје на операцијата.

Ориентација

ИД многу јасно го дефинира она што треба да биде постигнато. Таа јасно ги дава деталите на елементите кои се потребни за започнување на ефективното планирање, како што се посакуваната крајна состојба и намерата на највисокото командно ниво. Во ова фаза се врши анализа на мисијата. Анализата на мисијата се користи за насочување на планирањето и има за цели: одредување на границите и природата на проблемот и потврдување на посакуваната крајна состојба која треба да се постигне.

Анализата вклучува: интерпретација или дефинирање на насоките кои се дадени од претпоставената команда, физички, воени или политички услови кои можат да влијаат на мисијата и давање преглед на сопствените и потенцијалните противнички сили за да се утврдат предностите и недостатоците.

Во анализата на мисијата се разгледуваат следните аспекти: ситуација, намера на претпоставениот командант, ограничувања, претпоставки, фактори, предности и слабости, центри на гравитација (ЦнГ), решавачки точки, задачи, цели, критериуми за успех, мисија, идентификација на потребна сила.

При завршувањето на овој чекор следи реферирање кое ќе се случи во текот на развојот на варијантите на дејство. Целта на брифингот за анализа на мисијата е да се добие согласност на командантот со извршената анализа на мисијата и да се

⁹ SHAPE BELGIUM (2005). Guidelines for Operational Planning (GOP). Chapter IV, 4-2

¹⁰ Во оригинал на англиски јазик ЗОГП: JOPG – Joint Operational Planning Group

добивајат неговите дополнителни насоки на планирање. Овој чекор на предвидување е од суштинско значење, разгледувано од аспект на навремено обезбедување на силите и изводливост на варијантите.

Од овој брифинг, ќе произлезат насоки на командантот за планирање, кои претставуваат производ на фазата на ориентација. Ова е официјален документ кој може да послужи како ИД за понатамошно планирање од страна на неговиот штаб и потчинетите команди. Насоките се концентрирани кон три клучни елементи: првична намера на командантот, неговата визија и мисија. Насоките обезбедуваат ажурирана насока за планирање и им овозможува на потчинетите команданти да ги започнат своите прелиминарни подготовки, кои ќе помогнат во следната фаза на процесот на планирање – Развој на концепт.

Развој на концепт

Развојот на концепт започнува со разгледување на производот од претходната фаза – Насоки на командантот за планирање. Преку насоките командантот дава правец за работа на штабот за спроведување анализа и постепено обликување и развој на варијантите на дејство. Финалниот производ на оваа фаза е Концептот на операцијата, изработен врз основа на варијантата на дејство, избрана од страна на командантот. Концептот е изработен со сеопфатна, логична анализа на состојбата и развојот и споредба на повеќе варијанти на дејство.

Постојат четири подфази/подчекори на оваа фаза на процесот на планирање:

- штабна анализа;
- развој на варијанти на дејство;
- брифинг за одлука;
- развој на Концепт на операција (КонОп).

Во процесот на планирање се развиваат поголем број на варијанти на дејство кои можат да ја извршат мисијата. Варијантите на дејство мора да се фокусираат на напаѓање на противникот во неговите центри на гравитација, додека истовремено се заштитуваат сопствените. Валидноста на варијантите на дејство се тестира преку оценување на нивната способност да одговорат на следниве прашања:

- Кога акцијата започна и/или кога мора да се заврши?
- Кој ќе ја изведе операција?
- Кои воени операции се разгледуваат?
- Каде истите ќе се извршуваат?
- Зошто операцијата се спроведува?
- Како ќе се одвива текот на операцијата?

Секоја варијанта на дејство мора да го помине тестот за валидност. Процесот на развој на варијантите на дејство вклучува и развој на противничките варијанти на дејство, чие разработување е отпочнато во фазата на ориентација. Ова вклучува разгледување на најпосакуваната и најопасната варијанта на дејство.

Овој процес им помага на планерите да извршат идентификација на предностите и недостатоците на сите варијанти на дејство, како и разгледување на клучните елементи при планирањето за извршување на секоја варијанта на дејство. Откако варијантите на дејство се тестирани на валидност и е извршена воената игра, истите се споредуваат преку анализа на резултатите од воената игра, утврдените предности и недостатоци, како и преку вреднување на оние критериуми кои се важни за командантот (изненадување, флексибилност, економија на сила, едноставност, навременост итн.).

Споредбата исто така, мора да ја вклучи и препораката за најдобрата варијанта на дејство.

Варијантите на дејство се брифираат на командантот, каде што тој избира или модифицира варијантата на дејство со задача истата да се развие во Концепт за операција (КонОп). КонОп го изразува погледот на командантот на целокупната претстојна операција и истиот се доставува до претпоставениот на одобрување.

Развој на план

Развивање на планот се врши врз основа на одобриениот КонОп. Форматот на КонОп, планот и анексите во НАТО е стандардизиран и истите мора да се изработат во согласност со Анексите E, F и G од глава 7 на Водичот за оперативно планирање (GOP Guidelines for Operational Planning). Потребната координација се постигнува преку континуираниот и итеративниот процес на ревизија, во текот на развивањето на планот. Информациите собрани во текот на целиот планирачки процес се користат за подготовка на планот. Пишувањето на индивидуални елементи на планот не треба да чекаат на овој, туку како делови на планот може да се подготвуваат веднаш кога имаме собрано доволно податоци за одредена тема.

Анализа и ажурирање на планот

За време на операцијата, мора постојано да се следи реализацијата на планот и истиот да се ажурира доколку има чести промени на ситуацијата, или доколку истото се наложи од претпоставената команда.

Ова се нарекува анализа на напредокот (прогресот) и истата се фокусира на нови закани, достапност/проток на силите, соодветност на плановите, побарувања за дополнителни планови итн. Откако било која анализа е завршена, командантот се брифира и му се даваат препораки за постапување (акција), за да се справи со изменетата ситуација.

Периодичните анализи се нормална активност која се превзема за плановите да останат валидни. Извршената анализа на сите фактори ќе резултира во препораки за соодветни промени. Ова ќе му биде брифирано на командантот, на брифинг за донесување ревидирана одлука.

Минимумот елементи коишто треба да бидат вклучени во брифингот се:

- ситуација – ажурирана состојба (противнички, сопствени сили);
- ефект врз тековниот план;

- предлог-измени на планот;
- ризици поврзани со тековниот план (ако се измени, ако не се менува);
- препораки.

Како резултат на брифингот, планот се ажурира. Процесот на анализата и ажурирањето потоа продолжува како и порано.

Анализа на моделот за донесување воена одлука во АРМ

Заедничките процедури и формати на документите се еден од главните елементи на интероперабилноста. Ова вклучува: стандардизиран формат на наредбите и извештаите, процедурите за комуницирање и формите на истите, како и сличности во штабните структури, работните и планирачките документи. АРМ е во процес на создавање и усвојување на процедури кои кореспондираат со НАТО стандардите. Процесот на донесување воени одлуки е важен дел од процедурите. Во 2008 година, во ГШ на АРМ се изработени и одобрени: „Упатството за работа на команда на бригада во процесот на донесување воена одлука” и „Упатството за работа на команда на баталјон во процесот на донесување воена одлука”.

Со изработка на упатствата е стандардизиран начинот на донесување воена одлука на тактичко ниво и истиот е прилагоден кон стандардите на НАТО. Но поставената цел за интероперабилност, не е во целост постигната.

Со цел унапредување на Процесот на донесување на воена одлука во АРМ, а по извршената анализата на постојниот процес, констатациите се следни:

1. Упатства за ПДВО во АРМ го третираат планирањето на тактичкото ниво, со тоа што големината на армиските сили (бројчано) во Република Македонија е мала, со најголема здружено-тактичка единица – бригада. Следствено, тактичкото ниво е главно ниво за АРМ, но Република Македонија како и секоја друга држава мора да биде подготвена да земе улога и на оперативно и на стратегиско ниво, поради тоа што: „оперативното ниво не е дефинирано со бројот и големината на силите”, а „стратегиското ниво е она ниво на кое нација или група нации ги дефинираат националните или сојузничките безбедносни цели, со развивање и користење на националните ресурси за реализација на тие цели”. ГШ на АРМ нема изработено и пропишано упатство за планирање на оперативно и на стратегиско ниво.

2. Заедничката терминологија е основа за интероперабилност со земјите членки на НАТО и Партнерите, како и за подобро меѓусебно разбирање помеѓу командите и единиците во АРМ. Во секојдневната работа во командите и штабовите на АРМ, воочлива е појавата одредени термини да се интерпретираат на различни начини, што е последица на различното образование и обука на нашите офицери, кое го имаат стекнато во некои земји членки на НАТО, во пријателски земји со кои Република Македонија има склучено билатерални договори за соработка и во Воената академија „Генерал Михаило Апостолски“ - Скопје.

Во Упатствата за работа на командата на баталјон/бригада во „Процес на донесување воена одлука“ не се користат термини: *центар на гравитација, крајна состојба и критериум за успех* (особено се важни за стратегиското и оперативното ниво на војна). Користењето на заеднички јазик е прв чекор кон интероперабилноста. Без користењето на заедничкиот јазик, силите не можат да соработуваат (кооперираат) ефективно. Кога различни сили учествуваат заедно во одредена операција, истите треба да прифатат, апсорбират и користат заедничка стандардизирана терминологија, слични структури на штабови, и формати на документи, за да се избегнат недоразбирањата, фрикциите и инцидентите.

3. Во АРМ, ПДВО се констатира дека подчекорот *Изјава за мисија* го содржи одговорот на прашањето „Како командантот ќе ги ангажира расположливите средства?“¹¹ Од ова произлегува дека лидерството во АРМ: го користи командниот стил, наспроти стилот ориентиран кон мисијата, со што како резултат командантот ги лимитира флексибилноста и иницијативата на потчинетите команданти. Овој заклучок го потенцира фактот дека водството (лидерите) го користат централизираниот стил на командување. Инаку, модерните модели на оперативно планирање ја користат филозофијата на командување „централизирано планирање и децентрализирано извршување“. Прашањето „Како?“ е едноставно превидено во теоретскиот дел и истото коректно е обработено во Прилогот бр.10¹².

4. Во Упатствата за работа на бригада/баталјон во „Процесот за донесување воена одлука“ дадени се 12 (дванаест) анекси кон оперативната наредба и 0 (нула) апендикси. Бројот и редоследот на анексите и апендиксите не кореспондира со НАТО ПОП. Оваа разлика не е важна за квалитетот на финалниот производ, бидејќи најголемиот дел на анексите и апендиксите се исти за двата процеси на донесување воена одлука. Но измената на бројот и редоследот на анексите и апендиксите би помогнало во спречување евентуални недоразбирања при реализација на процесот на планирање и изработка на оперативен план/наредба.

5. При учество на АРМ контингент во НАТО предводена операција се поставува прашање кога би се користел НАТО ПОП, а кога АРМ ПДВО. НАТО командата на копнените сили во подрачјето за операции, која претставува врска (мост) помеѓу оперативното и тактичкото ниво, користи НАТО ПОП за планирање на операции. Во процесот на паралелното планирање, штабовите на потчинетите единици на Командата на копнените сили може да го користат НАТО ПОП или националните методи на планирање. Последователно, штабовите на потчинетите единици на

¹¹ ГШ на АРМ (2008). Упатство за работа на команда на бригада во „Процес на донесување воена одлука“. Скопје, стр. 21

¹² ГШ на АРМ (2008). Упатство за работа на команда на бригада во „Процес на донесување воена одлука“. Скопје, стр. 102

командите на мултинационалните бригади ќе ги користат своите национални методи за планирање.

Фактот дека постојат национални методи за планирање не треба да биде изненадување. Впрочем, истото покажува дека постои специфичен начин на воено размислување и мисла, кој постои во армиите како последица на разлики во јазикот и културата. НАТО методите за планирање се производ на компромис во Алијансата кој е постигнат со консензус, за да се достигне интероперабилност при планирањето на сојузничките операции. Република Македонија не се разликува од останатите НАТО нации во однос на користењето на својот метод за донесување на воена одлука на тактичко ниво.

Во контекст на мултинационалните операции, штабните офицери на АРМ кои работат во хетерогено и комплексно опкружување мора во потполност да ги познаваат и двата процеси за донесување воена одлука (АРМ ПДВО и НАТО ПОП), со чие користење ќе асистираат на командантот на единицата за донесување подобри и поквалитетни одлуки, по кои последователно ќе следи изработка на планови и наредби.

6. Во поддршка на АРМ, ПДВО не се користат помошни софтверски алатки.

Заклучок

Секоја војска тежнее да има супериорност над противникот во однос на брзината и квалитетот на донесувањето одлуки, со цел да се преземе и одржува иницијативата и на противникот да му се остави што покусо време за планирање и реакција.

Во АРМ, од доменот на планирање на операции, пирамидата на документи која би го поддржала овој процес е недоизградена. Во доктринарниот дел состојбата е следна: Доктрината АРМД 3.0 (Операции) и Доктрината АРМД 5.0 (Планирање) не се изработени (и одобрени). За премостување на оваа аномалија, за тактичкото ниво на војување се издадени Упатства за работа на команда на бригада (и баталјон) во „Процесот на донесување воена одлука“. Тие во суштина не се разликуваат помеѓу себе, поради што и се поставува прашање за постоење на две Упатства (а не едно). За стратешко и оперативно ниво на војување процесот на донесување воена одлука не е разработен низ некој воен документ во АРМ.

Препораки:

1) Да се доизгради пирамидата на воените документи од доменот на планирањето операции.

2) Да се изврши усогласување на називот на 7 (седмиот) чекор во ПДВО во следните воени документи: „Оперативен концепт на АРМ“ и Упатствата за работа на команда на бригада/баталјон во „Процес на донесување воена одлука“.

3) Да се изработи воен термиолошки речник.

4) Да се изменат бројот и редоследот на анексите и апендиксите во Упатствата за работа на команда на бригада/баталјон во „Процес на донесување воена одлука“, што би помогнало во спречување на евентуални недоразбирања при реализација на процесот на планирање и

изработка на оперативен план/наредба при работа во мултинационално опкружување.

5) Изјавата за мисијата во Упатствата за работа на команда на бригада/баталјон во „Процес на донесување воена одлука“, треба да биде сменета и да кореспондира со НАТО ПОП. Изјавата за мисијата не смее да вклучува одговор на прашањето „Како?“.

6) Да се изврши дефинирање на носители за планирање на операции во АРМ по нивоа (тактичко, оперативно и стратески), во зависност од времето кое им стои на располагање на планерите на операции.

7) Потребно е: да се доизгради хиерархијата на документите од доменот на планирањето, со изработка на Упатство за планирање на операции на оперативно и стратески ниво; да се изработи стандардна оперативна процедура за иницирање на планирањето на оперативното и стратеското ниво, како и формата на ИД.

8) Да се продолжи со проучување и подобрување на Процесот на донесување воена одлука во АРМ.

9) Да се изврши анализа, избор и набавка на софтверски алатки за планирање на операции на сите командни нивоа (тактичко, оперативно и стратески).

ЛИТЕРАТУРА:

1. ГШ на АРМ (2007). Оперативен концепт на АРМ“, Скопје. Преземено на ден 25 август, 2010 година од: http://www.morm.gov.mk/morm/mk/ARM/struktura_na_gs_arm/dokumenti.html
2. ГШ на АРМ (2008). Упатство за работа на команда на бригада во „Процес на донесување воена одлука“, Скопје
3. ГШ на АРМ (2008). Упатство за работа на команда на баталјон во „Процес на донесување воена одлука“, Скопје
4. Борко Николовски (2003). Воено раководење, организација на штабови и штабни операции. Воена академија, Скопје
5. SUPREME HEAQUARTERS ALLIED POWER EUROPE BELGIUM J5PLANS/7630-058/05-105603 (2005). GUIDELINES FOR OPERATIONAL PLANNING (GOP)
6. Itc Rutter (2001). Guidelines for operational planning. OBJECTIIF DOCTRINE No 28—08. Преземено на 30 септември 2010 година од: http://www.cdef.terre.defense.gouv.fr/publications/Objdoc/objdoc28/article_us/art2.pdf
7. Methodology manual, Texas State Auditor's Office, Преземено на 1. 10.2010 година од: www.preciousheart.net/chaplaincy/Auditor_Manual/Metintro.pdf
8. http://quesucede.com/page/show/id/decision_making